

Бібліотечно-бібліографічна класифікація:

не лише актуальна, а й перспективна

Сербін Олег Олегович

Центр комп'ютерних технологій

Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

Бібліотечно-бібліографічні класифікаційні системи відіграють важливу роль в організації інформаційного середовища як в межах однієї країни, так і в світовому масштабі. Вони є механізмом систематизації документів, організації систематичних каталогів і картотек, тематичного пошуку інформації в бібліографічних базах, електронних масивах, бібліотечних каталогах.

В Україні широко використовуються дві класифікаційні системи, це – Бібліотечно-бібліографічна класифікація (ББК) і Універсальна десяткова класифікація (УДК). Але в той час, як УДК вже має україномовну версію, українського перекладу ББК ще не має. Каталогізаторам та систематизаторам України слід вирішивши низку питань, щодо актуальності і “працездатності” ББК, УДК, Класифікації бібліотеки Конгресу США та інших, в бібліотечній мережі нашої держави. Тому тема визначення місця, сучасного стану і перспективи розвитку бібліотечно-бібліографічних класифікацій в Україні є не просто *актуальною*, але й перспективною відносно прикладного застосування результатів даного дослідження. Безпосередньо *об'єктом* даної публікації є Бібліотечно-бібліографічна класифікація. *Предметом*, даної публікації, є висвітлення історії створення та використання Бібліотечно-бібліографічної класифікації, на теренах СРСР, УРСР зокрема, та СНД. *Метою* ж даної статті є висвітлення історичних аспектів створення та аналітичний огляд Бібліотечно-бібліографічної класифікації.

ББК – це інформаційно-кумулятивна система, відповідно заіндексованих понять та значень, базована на класифікації наук в принципі, вона представлена розгалуженою системою таблиць різноманітної деталізації.

ББК, поряд з УДК та іншими універсальними документними класифікаційними системами, широко застосовується у бібліотечно-інформаційній діяльності України.

Історія виникнення, розвитку і становлення ББК пов'язана з Україною, адже за радянських часів Україна, нині суверенна держава, входила до складу СРСР, в якому авторитет України, як республіки, завжди був значним. Україна була однією з перших республік, що підтримала пропозицію впровадження ББК на теренах тодішнього СРСР. Більше того, найбільші бібліотеки України, були піонерами у поширенні та використанні ББК (Київ, Харків, Одеса) [8, С.73].

Широке впровадження ББК було розпочато після прийняття в 1966 р. постанови Колегії Міністерства культури СРСР “О внедрении первого издания Советской библиотечно-библиографической классификации”. Впровадження розпочалось з виходом друкованих таблиць ББК для бібліотек різних типів: Державна бібліотека УРСР і великі наукові бібліотеки – з 1960 р.; масові бібліотеки, дитячі та бібліотеки для юнацтва – з 1980 р.; обласні універсальні наукові бібліотеки – з 1986 р.

Першою впроваджувати радянську систему ББК почала Державна Бібліотека України (нині Національна парламентська бібліотека) з 1960 р.

Вже в 1964 році робота з впровадження ББК велась в Одеській науковій бібліотеці.

В 1966 році перспективні плани з провадження ББК мали лише п'ять республік, серед яких була і Україна.

В кінці 60-х рр. колегією міністерства культури СРСР було дано вказівку міністру культури УРСР ввести в програму державних інститутів культури викладання повного навчального курсу з ББК.

Значна робота з провадження ББК проводилась в мережі вузівських бібліотек. На той час з 46 університетів – 26 використовували ББК. В Україні, це бібліотеки Донецького, Київського, Одеського та Харківського університетів. Крім того в бібліотеках вищих спеціальних навчальних

закладів використовувалась ББК, серед них – бібліотека тодішнього Київського інституту інженерів цивільної авіації і його 9 філій, бібліотека Українського інституту інженерів водного господарства.

Якщо ж проаналізувати стан впровадження ББК в територіальному аспекті, то твердо можна сказати, що найоб'ємніша робота з цього питання велася саме на теренах тодішньої Української радянської соціалістичної республіки. Наприкінці 60-х рр., використовувати ББК у своїй роботі у повному обсязі, почали наукові бібліотеки Харкова та Одеси, низка Київських та Львівських бібліотек. Українська радянська соціалістична республіка була єдиною, в якій наприкінці 1968 року, за ініціативою тодішньої Державної республіканської бібліотеки ім.КПРС, був проведений семінар для бібліотек України з вивчення ББК. Українські бібліотекарі перші почали роботу з розробки нових поділів класифікації, присвячених національній тематиці – історії України та українській літературі. Україна першою почала провадження ББК в обласних бібліотеках. Найпершою з них була Вінницька обласна бібліотека.

Але й на той час були певні розбіжності щодо поглядів на використання ББК. Так індекси УДК проставлялися на друкованих картках книжкових палат, а індекси рекомендованої до використання ББК - ні.

До появи наказу Міністерства культури СРСР від 29.09.78 №735 “О внедрении советской библиотечно-библиографической классификации в практику массовых и детских библиотек” та аналогічного наказу Міністерства культури УРСР від 02.11.78 № 965 “Про впровадження радянської бібліотечно-бібліографічної класифікації в практику роботи державних масових бібліотек республіки”, впровадження йшло повільно [6]. Ще два накази: Міністерства культури СРСР від 28.10.85 №404 “О внедрении библиотечно-библиографической классификации в практику работы государственных, республиканских (АССР), краевых, областных, универсальных библиотек”; Міністерства культури УРСР від 04.12.85 №1232

“Про впровадження бібліотечно-бібліографічної класифікації в практику роботи обласних універсальних наукових бібліотек”, вийшло у 1985 році.

Паралельно з впровадженням видань ББК різних версій по всій території СРСР, здійснювався процес подальшої розробки нових видань ББК.

Свого часу, Едуард Рубенович Сукіасян, головний редактор ББК, провів певну періодизацію усього процесу створення даної класифікації, в результаті чого було визначено п'ять етапів. Проаналізувавши ж змістовність окреслення періодизації цих етапів, можна зробити висновки про існування чотирьох етапів, виходячи з багатоаспектної схожості першого і другого етапів (1918-1929 та 1930-1944 рр.). Таким чином можна говорити про один, перший етап 1918-1944 рр., в хронологічних межах якого, робота з розробки ББК, проводилась з різною інтенсивністю і предметною результативністю. Одже:

Період 1-й: 1918-1944. Вже з 18-го року в широких колах науковців бібліографів та бібліотекарів виголошувались ідеї щодо створення нової класифікаційної системи, публікувалися певні пропозиції з даної проблематики, визначалися плани на майбутнє. Найпершою з ґрунтовно означених публікацій відносно створення класифікаційної системи, була стаття Л.Н. Троповського “Задачи советской библиографии”, що була опублікована в 1930р., в журналі “Библиотековедение и библиография”, №1, в якій говорилось про необхідність об'єднання зусиль найбільших бібліотек країни, залучення вчених Академії наук, галузевих НДІ, мобілізації усіх наукових ресурсів країни, необхідність вивчення світової класифікаційної теорії і практики та обов'язковість експериментального етапу.

Що ж до періоду другого, то це вже був етап з безпосередньої розробки нової класифікації, коли було згуртовано близько ста п'ятдесяти чоловік колективу, котрий очолив Є.І. Шамурін. В результаті чого вже в 1949 та 1951 рр., було підготовлено два проекти, експериментально застосовано в декількох невеликих бібліотеках і за результатами проведеної роботи, в 1955

році, було опубліковано експериментально-перевірений варіант класифікаційної системи [10].

В цей час також з'являються і класифікаційні таблиці “Схеми бібліотечної класифікації” під редакцією З.М.Амбарцумяна. З.М.Амбарцумян продовжив роботу Л.Н. Троповського з переробки таблиць десяткової класифікації, яку було розпочато в середині 30-х рр. Факт появи двох радикально різних класифікаційних систем викликав занепокоєння в органах влади, і як результат, в 1955 році, Міністерство культури СРСР прийняло рішення підтримати “Таблиці Троповського-Амбарцумяна” і відмовитись від планів створення “єдиної системи”. Колектив розробників ББК було розформовано, дирекції ДБЛ запропоновано продовжити роботу “для себе, залишивши країну в спокої” [7].

З.М. Амбарцумян продовжував роботу над вдосконаленням таблиць: в 1959-1961рр. виходять у світ Таблиці для масових бібліотек, в 1968р. – Таблиці для обласних бібліотек. “Таблиці Троповського-Амбарцумяна” дозволили бібліотекам організувати систематичний каталог і систематичне розміщення фондів в той період, коли розроблялась ББК.

Період 3-й: 1958-1974. Ольга Панкратівна Тесленко (1911-1974), кандидат філософських наук, учениця Л.Н. Троповського і Е.І.Шамуріна, звернулася за допомогою до академіка Б.М. Кедрова, котрий вивчав проблеми класифікації наук. Президія академії наук висловила за продовження роботи над ББК, але при умові зміни програми, наміченої Е.І. Шамурінін – буде підтримувати розробку “класифікації для найбільших бібліотек країни”.

З пропозицією Президії Академії наук СРСР погоджуються Міністерство культури СРСР. В лютому 1959 р. була створена Редакційна колегія з видання ББК, на чолі з заступником міністра культури РСФСР В.М. Стригановим. Головним редактором було призначено О.П. Тесленко. Знову згуртований колектив в ДБЛ (більше 120 чоловік) і трьох інших організаціях-авторах – ВКП, ГПБ і БАН (всього більше 200 чоловік) почав активну роботу

за єдиним планом. Розроблялися і поступово були видані: 1960-1968 – таблиці ББК для наукових бібліотек в 25 випусках, 30 книжках, загальним обсягом більше 500 авторських аркушів; 1970-1972 – скорочені таблиці для наукових бібліотек в 5-ти вип., 6-ти книгах (зведений алфавітно-предметний покажчик – 1975); 1970 – проект таблиць для масових бібліотек в 4-х вип.

Період 4-й: з 1975 р. Головні редактори ББК – Н.П. Журжаліна, Е.Н. Фадичева, Т.С. Голтвінська, Е.Р. Сукіасян (1997). Впровадження ББК в практику роботи бібліотек країни, переклади на мови народів СРСР, іноземні мови (німецька, словацька, болгарська, в'єтнамська та ін.). Видання варіантів таблиць: 1977 – для масових бібліотек (в одному томі), 2-ге, випр. і доп. вид. (1988); 1978 – для дитячих бібліотек; 1980-1983 – для обласних бібліотек (в 4-х томах) [8, С.70-72]; 1986 – для дитячих і шкільних бібліотек, 2-е, випр. і доп. вид. (1988); 1989 – для краєзнавчих каталогів і бібліотек.

90-ті роки ХХ століття були для ББК складними і визначальними, адже постало питання про модернізацію ББК. Потреба в модернізації була зумовлена тим, що ББК була орієнтована на зміст вітчизняної літератури 70-80-х років і станом на 90-ті роки морально застаріла. Модернізація становить собою переробку класифікаційної системи у відповідності до нових реалій розвитку знань про світ і людину, соціальну практику з метою адекватного розкриття змісту документів для максимального задоволення інформаційних запитів користувачів.

У числі напрямків модернізації можна виділити наступні:

- якісне оновлення наукового змісту таблиць, позбавлення їх надмірної політизації;
- вдосконалення методів і прийомів класифікації;
- послідовна формалізація і уніфікація структури та індексації в класифікаційній системі;
- створення електронної версії ББК та ін [1].

Розуміння того, що модернізація не примха, а необхідність, підтверджується тим фактом, що практично всі універсальні класифікаційні

системи проходять однакові цикли свого існування: формування – стабільне функціонування – моральне старіння – оновлення. Тому модернізація (оновлення) є об'єктивною закономірністю існування будь-якої класифікаційної системи.

Не є винятком і ББК, модернізація якої також ґрунтується на збереженні методологічного фундаменту, дотриманні основоположних початково-закладених, за словами Голоднової Н. І., Петрової А., таких класифікаційних принципів: *універсальність, науковість, логічність побудови класифікації, стабільність класифікації, комфортність структури і нотації класифікації, гнучкість класифікаційної системи* [3].

Тут слід проаналізувати, кожен з наведених принципів.

Говорячи про *універсальність*, потрібно розуміти, в першу чергу, всеохоплюючу, різносторонньоаспектну функцію класифікаційної системи. Цей принцип розкривається у володінні класифікацією різними знаннями, навичками, надбаннями, тощо.

Що ж до *науковості класифікації*, то варто наголосити, що вона заключається у наближенні ББК до класифікації наук, на основі якої і побудована. Науковість змісту ББК – не що інше, як впорядкована кумуляція науковості кожного розділу.

Логічність класифікації полягає у закономірній, правильній, свідомо-послідовній, вибудові структури класифікаційної системи.

Класифікаційна стабільність або *стабільність класифікації*, полягає у міцності, стійкості та постійності основного ряду та принциповості структурної побудови класифікації.

Комфортність структури і нотації класифікації, розуміється нами, як здатність класифікаційної системи “безболісно” та не реструктуруючись, включати нові поняття і відповідні індекси у змістовний ряд та нотації, даної конкретної класифікації.

Що ж до останнього принципу, то, це класифікаційні можливості такого характеру, що дозволяють, під час переробки, доопрацювання, адаптації,

оптимізації, до тих чи інших форм основного масиву, залишати при цьому без змін структурну фундаментальність класифікаційної системи. В даному випадку всі попередні принципи, частково чи фрагментарно, знаходять своє відображення у змістовній повноті понятійної характеристики останнього принципу. Ось чому доцільно тут говорити про *гнучкість* класифікаційної системи.

Основний ряд ББК – її структурна основа – зберігає свою стабільність і прийняту послідовність циклів наук; перетворення основного ряду здійснюється за рахунок більш коректного позначення окремих випусків; використання індексаційних резервів для введення відділів, котрих не вистачає; уточнення змісту окремих випусків; всі інші структурні елементи таблиць модернізуються шляхом послідовної типізації, уніфікації та формалізації [4]. Отже, вочевидь, структурний апарат ББК, побудований таким, чином і має такі властивості, що всі зміни таблиць можливо здійснювати в межах існуючої структури.

Ще одним механізмом модернізації таблиць ББК є видання системи доповнень до ББК, що систематично готуються Науково-дослідним центром розвитку ББК (НДЦ ББК), створеним на базі науково-дослідного відділу ББК РДБ.

Як наслідок до 1996 року клас А/1 “Марксизм-ленінізм” було ліквідовано, а зміст цього відділу перенесено у інші відділи. В саму ББК було внесено ряд конструктивних виправлень, доповнень. Вже в 1997 році виходять друком “Робочі таблиці ББК для масових бібліотек”. 1998 рік – ББК для дитячих і шкільних бібліотек, 3-є видання.

На черговій міжнародній конференції з проблем організації знань, що відбулася в жовтні 1998 р. в Москві, Міжнародним товариством по організації знань (ІСКО), ББК було надано статус національної класифікаційної системи Росії.

Після конференції було прийнято рішення про авторські права на ББК – авторські права належать трьом бібліотекам-співавторам:

- Російська державна бібліотека (РДБ)
- Російська національна бібліотека (РНБ)
- Бібліотека академії наук (БАН)

З лютого 1999 року було реалізовано ще одне рішення прийняте на конференції – створення Науково-дослідного центру розвитку ББК (НДЦ ББК), на базі науково-дослідного відділу ББК РДБ.

В жовтні 2000 р. представники РДБ, РНБ і БАН, завершили перший етап обговорення принципових питань, що пов'язані з подальшим розвитком ББК. Було підготовлено для підписання текст Договору, що визначав принципи подальшого співробітництва між бібліотеками-співаторами ББК. 1 листопада 2000р. директорами РДБ, РНБ та БАН цей Договір було підписано.

Через відсутність власної класифікаційної системи, в Україні, постала дилема обрання для роботи вітчизняних бібліотек УДК або ББК. Виникає закономірне питання, чому ж обов'язково потрібно вибирати одну з двох класифікаційних систем? Чому не можна створити умови для нормального співіснування УДК і ББК в Україні? Чи варто так радикально і “однобоко” вирішувати питання застосування однієї з класифікаційних систем у бібліотечній роботі держави? Як можна забувати про унікальність обох систем в їх принциповій структурній різниці і те, що обидві системи вже використовуються на теренах України?

Нагадаємо, що УДК з успіхом використовується в Книжковій палаті України (в стінах якої її було підготовлено і видано у 2000-му році україномовне видання цих таблиць), бібліотеках і видавництвах (технічних, академічних, галузевих).

ББК використовується найбільше в мережі бібліотек системи Міністерства культури і мистецтв України, яка включає 6 бібліотек державного рівня, 78 обласних і центральних міських бібліотек і понад 20 тисяч районних (міських) і сільських бібліотек. Усі бібліотеки користуються таблицями ББК: публічні бібліотеки – з 1980р., обласні універсальні наукові – 1986 р. [2]. Використовують ББК також бібліотеки вищих навчальних

закладів, шкільні, бібліотеки середніх спеціальних навчальних закладів, профспілкові бібліотеки, академічні, медичні та сільськогосподарські бібліотеки (розділи суспільних наук).

В цей час виникають дорікання на адресу ББК, яку називають внутрішньодержавною, не міжнародною, “чужою”. Але ж як це не міжнародна, якщо ББК використовується в більшості держав СНД і перекладена, як зазначалося вище, мовами не тільки близького, але й дальнього зарубіжжя.

Звичайно, можна заперечити, що та ж Універсальна десяткова класифікація перекладена мовами більш ніж 20-ти країн світу. Так, але ж УДК є інтелектуальною власністю міжнародної організації. Для пропаганди ББК подібний інструмент не використовувався, але існує і ряд перекладів ББК.

Слід також пригадати, що ще в 1982 році, в першому розділі “Міжнародної бібліографії з класифікації та індексування”, було опубліковано розділ “Універсальні класифікаційні системи”:

- 041 Системи бібліотечної класифікації (за країнами)
- 042 Універсальна десяткова класифікація (УДК)
- 043 Десяткова класифікація Дьюї (ДКД)
- 044 Класифікація Бібліотеки конгресу США
- 045 Бібліографічна класифікація Блісса
- 046 Класифікація двокрапкою Ранганатана
- 047 Бібліотечно-бібліографічна класифікація (ББК)
- 048 Інші універсальні класифікаційні системи [9].

Своє міжнародне визнання ББК отримала за логічність, розгалуженість структури, гнучкість і комфортність, широкі комбінаційні можливості системи.

Як бачимо, що ще й тоді, коли ББК була частково ідеологізована і політизована, їй знайшлося закономірне місце серед всесвітньо визнаних класифікаційних систем. Якщо врахувати той факт, що в “Робочі таблиці

ББК для масових бібліотек”, 1997 року випуску, включено нові розділи: “66.1 История политических учений”, “71.1 Культура. Культурология”, “86.4 Мистика”; в значно зміненому вигляді включено варіанти розділів суспільно-гуманітарного циклу, підготовлені для 3-го видання масових таблиць: “60.5 Социология”, “65 Экономика. Экономические науки”, “66 Политика. Политические науки”, “67 Право. Юридические науки”, “74 Педагогика. Педагогические науки”, “87.7 Этика”, “87.8 Эстетика” і ряд інших; інші відділи представлено з доповненнями і змінами, що є результатом роботи з модернізації класифікації (приклад тому – розділ “63.3 История”, де наведена сучасна періодизація Новітньої історії, доповнено типові ділення, змінено ряд формулювань класифікаційних ділень, розширені і змінені методичні вказівки) [1], то можна слушно зазначити, що ББК може адекватно реагувати на зміни в класифікації наук, висвітлюючи соціально-політичне, наукове і культурне життя України.

Порівнюючи УДК і ББК слід пам’ятати, що в основі ББК лежить принцип класифікації наук, в той час як в основі УДК лежить децимальний принцип.

За своєю структурою ББК належить до ієрархічних класифікаційних систем комбінаційного типу. Окрім основних таблиць, в ній передбачені допоміжні таблиці типових поділів (загальних, територіальних, типових поділів соціальних систем, а також спеціальних). Індксація ББК логічна. Класи поділяються на підкласи, розкриваючи логічну будову кожного з них. Перший і другий ряд поділів таблиць ББК для масових бібліотек в сукупності відповідає основному (першому) ряду таблиць для наукових бібліотек.

Основний ряд в ББК для наукових бібліотек позначений великими літерами російського алфавіту:

- А Загальнонаукове та міждисциплінарне знання
- Б Природничі науки
- В Фізико-математичні науки
- Г Хімічні науки

- Д Науки про Землю (геодезичні, геофізичні, геологічні і географічні науки)
- Е Біологічні науки
- Ж/О Техніка. Технічні науки
- П Сільське і лісове господарство. Сільськогосподарські і лісогосподарські науки
- Р Охорона здоров'я. Медичні науки
- С Суспільні науки в цілому
- Т Історія. Історичні науки
- У Економіка. Економічні науки
- Ф Політика. Політичні науки
- Х Право. Юридичні науки
- Ц Військова справа. Військова наука
- Ч Культура. Наука. Освіта
- Ш Філологічні науки. Художня література
- Щ Мистецтво
- Э Релігія. Містика. Вільнодумство
- Ю Філософія. Психологія
- Я Література універсального змісту [1].

В якості першого поділу загальних типових поділів, використовуються маленькі літери російського алфавіту, до літер додаються арабські цифри. Літерне позначення використовуються в географічних, мовних, етнічних типових діленнях [8, С.76-77]. На дві групи підрозділяються типові поділи в ББК: типові поділи загального використання, представлені поза основними таблицями, і спеціальні типові поділи в тексті основних таблиць.

В основу структури ж УДК покладено принцип десяткових дробів. Десятковий принцип структури дозволяє безмежно розширити її шляхом додавання нових цифрових позначень до існуючих, не змінюючи класифікаційну систему в цілому.

Згадаємо, що вивчаючи досвід УДК та інших, що передували ББК універсальних систем, спеціалісти, що створювали ББК, зуміли уникнути недоліків і розробити стійкий структурний апарат. Були враховані деякі переваги класифікації Г.Е. Блісса, котра мала крім таблиць загальних і спеціальних визначень можливість альтернативних рішень, запасних індексів; використовувались також переваги структури “Класифікації двокрапкою” Шиалі Ранганатана.

Таким чином, ББК, що увібрала і розвинула цінні досягнення попередніх класифікаційних систем, володіє гнучкістю, що дозволяє зі значною повнотою і точністю відобразити в індексі не тільки тематичний зміст, але й різного роду додаткові, формальні характеристики друкованих видань. Звичайно, це не означає, що структура ББК ідеальна. Як показали дослідження, співвідношення типів поділів в ББК в деяких випадках умовне і суперечливе [5]. Звести це до мінімуму або ліквідувати, могли б професіонали, покликані боротися за якість перевидань класифікації.

Відомо, що, на даний момент, на українському книжковому ринку досить широко представлений асортимент видань з Росії – це приблизно 60% від загальної кількості всіх книжок, що продаються на книжкових ринках, ятках, у магазинах.

Стає очевидним і те, що у всіх цих книгах російського виробництва проставлено відповідні індекси саме ББК, а не якоїсь іншої класифікаційної системи, що значно полегшує роботу систематизаторів, робота яких не така вже і проста, навіть з огляду на те, що відповідний індекс вже проставлено. В будь-якому разі, говорячи про не складність процесу індексування, слід зазначити, що створення дієво-якісного апарату з масиву заіндексованих у різних установах карток – процес вельми складній, розуміючи перспективність створення довідкового апарату в конкретній бібліотеці.

Проаналізувавши комплектування фондів двох найбільших бібліотек України, а саме Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського і Національної парламентської бібліотеки України, можна констатувати факт

тенденції зростання кількості продукції, і саме книжкової продукції російського виробництва, де також вже є індекс ББК. Вимальовується динаміка росту кількості друкованих видань, якими комплектуються фонди цих бібліотек, не тільки вітчизняних, але й видань країн СНД (зокрема Росії), що свідчить про наявність в більшості цих видань вже проставленого індексу ББК.

Підсумовуючи все вище сказане, можна констатувати, що:

- з огляду на не просту історію свого започаткування і існування, ББК на сьогодні не дивлячись ні на що, зміцнила свої якості: універсальність, науковість, логічність побудови, стабільність, гостинність, толерантність (гнучкість);
- робота з адаптації змісту ББК до сучасних науково-технічних, політичних, економічних і культурних умов існування суспільства, продовжується безперервно;
- актуальність ББК не втратила своїх позицій щодо її застосування в бібліотечно-інформаційній роботі на теренах країн СНД, в цілому та України, зокрема.

Список використаної літератури:

1. Библиотечно-библиографическая классификация: Рабоч. табл. для мас. б-к. – М.:Либерия, 1997. – 688 с.
2. Вилегжаніна Т., Анісімова С. Роздуми про сучасний стан і майбутнє класифікаційних систем в Україні//Вісник Кн. палати. – 1996. – №4. – С. 8-9.
3. Голоднова Н., Петрова А. Динаміка розвитку знання і межі змінюваності універсальних бібліотечних класифікацій//Бібл. Вісник. – 1996. – №1. – С.1-4.
4. Голоднова Н.Н. Библиотечно-библиографическая классификация: модернизация и перспективы развития//Вісник Кн. палати. – 1997. – №5. – С.7-9
5. Голтвинская Т.С. Библиотечно-библиографическая классификация: за и против//Сов. библиотековедение. – 1991. – №4. – С.40-44
6. Мухітдінова Л. Класифікаційні системи в Україні: коротка історія (1917-1996)//Вісник Кн. палати. – 1996. – №4. – С.9-12.
7. Систематизация произведений печати: систематический каталог: Учеб. пособие/[В.К.Удалова и др.]. – Х.: Ин-т культуры, 1982. – 96 с.
8. Сукиасян Э.Р. Библиотечные каталоги: Методические материалы. – М.: ИПО Профиздат, 2002. – 192 с.
9. Сукиасян Э.Р. ББК и мировая классификационная практика//Сов. библиотековедение. – 1991. – С.35-40.
10. Сукиасян Э.Р. Классификационные системы/Библиотечные каталоги: Методические материалы. – М., 2001. – С.51-80.